

УДК 378 (575.1)

Халбуві Акбарова*вчений секретар Національного інституту мистецтв і дизайну
ім. Камоліддіна Бехзода (Ташкент, Республіка Узбекистан)***Про реформування вищої освіти
в Республіці Узбекистан**

Анотація. У статті розглянуто сучасний стан академічної художньої освіти в Республіці Узбекистан на прикладі Національного інституту мистецтв і дизайну ім. Камоліддіна Бехзода в Ташкенті. Подано аналіз становлення національної мистецької освіти за останні роки та означено внесок деяких узбецьких художників-педагогів у мистецько-освітній процес. До наукового обігу введено низку матеріалів з новітньої історії образотворчого мистецтва Узбекистану.

Ключові слова: академічна освіта, художня школа, педагогіка.

Докорінному і повномасштабному реформуванню сфери вищої та середньої спеціальної освіти в нашій країні сприяли радикальні зміни в економіці та державній соціальній політиці, які забезпечили умови для реалізації інтересів кожного громадянина, в тому числі й у виборі професії та в набутті необхідних високих професійних якостей, а також збереженні багатих культурно-історичних національних традицій. У нашій країні в усі часи відчувався глибокий взаємозв'язок мистецтва і духовності, морального й естетичного начал, громадянина і суспільства.

Наразі незаперечним фактом історичної далекоглядності керівництва нашої країни є прийняття Закону «Про освіту» та Національної програми підготовки кадрів. Одночасно з виходом Закону «Про освіту» в тому ж 1997 році на підставі Указу Президента Республіки Узбекистан «Про освіту Академії Мистецтв Узбекистану» був заснований Національний інститут мистецтв і дизайну. Інституту, організованому на базі Ташкентського Державного інституту мистецтв

при Академії Мистецтв Узбекистану (АМУ) було присвоєно ім'я видатного майстра східної мініатюри Камоліддіна Бехзода.

Головною метою організації Національного інституту мистецтв і дизайну ім. Камоліддіна Бехзода стало сприяння зростанню науково-творчого потенціалу в Республіці, активізації педагогічної, наукової, навчально-методичної, просвітницької та виховної роботи, координації науково-дослідних, творчих робіт викладачів інституту, підготовка висококваліфікованих кадрів у сфері образотворчого мистецтва.

У новоствореному інституті на всіх факультетах, відділеннях та кафедрах були розроблені комплексні плани, проведені організаційні заходи щодо реалізації Закону Республіки Узбекистан «Про освіту» та основних положень Національної програми підготовки кадрів. Статус інституту як Національного вищу, сприяв більш глибокій реалізації державної політики в галузі мистецтва, науки і художньої освіти.

Для координації навчальної, наукової, творчої, духовно-просвіт-

ницької, навчально-виховної роботи в інституті було організовано Вчену раду, визначені основні її завдання як найвищого органу управління вишем. На даний час до складу Вченої ради входять проректори інституту з навчальної, наукової, духовно-просвітницької роботи, проректор з економіки і господарської роботи, декани, а також провідні фахівці профільних кафедр, представники громадських організацій інституту, серед них: Народний художник Узбекистану, заступник Голови Академії Мистецтв Узбекистану Р. Міртожієв; Народний художник Узбекистану, академік АМУ, професор кафедри монументального живопису Б. Жалолов; Народний художник Узбекистану, професор кафедри театральньо-декораційного живопису, академік АМУ Дж. Умарбеков, Народний художник Узбекистану, професор кафедри станкового живопису, академік АМУ С. Рахметов, Заслужений діяч мистецтв Узбекистану, професор, академік АМУ, професор кафедри станкового живопису С. Абдуллаєв; Заслужений діяч мистецтв Узбекистану А. Алікулов; доктор мистецтвознавства, професор кафедри історії і теорії образотворчого мистецтва, заступник директора Палацу Мистецтв Молоді Узбекистану К. Акілова; доктор історичних наук, Заслужений діяч науки Узбекистану, професор кафедри художньої кераміки та реставрації А. Абдуразаков; доктор філософських наук, професор кафедри історії і теорії образотворчого мистецтва Т. Махмудов; доктор історичних наук, директор Музею історії Узбекистану, професор Ж. Ісмаїлова; професор кафедри монументального живопису, Заслужений працівник культури Узбекистану Р. Худайберганов,

кандидат мистецтвознавства З. Насірова; директор Республіканського художнього коледжу О. Рузієв; завідувачі кафедр спеціальних дисциплін; представники громадських та молодіжної організації інституту «Камолот». Склад Вченої ради сформований ректором інституту Х. Аміновим.

Вченою Радою інституту визначено пріоритетні завдання навчальної, наукової, творчої та духовно-просвітницької роботи всіх кафедр, затверджені поточні та перспективні плани діяльності факультетів, відділень, громадських організацій інституту; впроваджуються різні форми роботи з обдарованими студентами: засновані Молодіжний культурний центр, Молодіжне науково-творче об'єднання, Клуб молодих вчених. Організуються художні виставки та студентські наукові конференції в Меморіальному музеї ім. Камоліддіна Бехзода при АМУ.

У структурі інституту факультети – образотворчого, прикладного мистецтва, дизайну та факультет мистецтвознавства, а також факультет підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, 17 кафедр (в інституті 246 педагогів, в тому числі: дійсних членів Академії Мистецтв Узбекистану 10, докторів наук – 14, кандидатів наук – 22, професорів – 20, доцентів – 40, старших викладачів – 56, викладачів – 38). Загальна кількість студентів – понад 1200, в магістратурі навчаються 120 осіб. В інституті відкрито аспірантуру.

Особливу увагу керівництво приділяє спеціалізованим кафедрам, де розробляються навчальні, навчально-методичні посібники, каталоги, підручники з рисунка, живопису, театральньо-декораційного живопису, дизайну. Упродовж останніх 5 років

викладачами інституту підготовлено до друку і опубліковано понад 50 навчально-методичних посібників, підручників, монографій, каталогів, серед них: «Художнє вирішення фільму» доцента Х. Амінова; «Композиція», «Прикладне мистецтво Узбекистану. Градація цінностей», «Мистецтво Узбекистану. Історія і сучасність» професора А. Хакімова; «Народне декоративно-ужиткове мистецтво Узбекистану» професора К. Акілової; «Живопис. Основи композиції» професора Р. Худойбергана; «Техніка сцени і технологія» професора Ш. Абдумалікова; «Театральний макет», «Мистецтво театральної бутафорії», «Мистецтво сценографії і технології» доцента Б. Ібрагімова; «Техніка живопису і технологія матеріалів» доцента Г. Артикова; «Робота в матеріалі» доцента І. Вахітова; «Історія костюма» доцентів К. Хасанбаєвої, В. Чурсіної; «Арт-менеджмент» доцентів М. Каїмова, А. Умарова, У. Зуннуовой; «Декоративний живопис» доцента Є. Королькової; «Живопис» доцента Д. Мурсалімова; «Поклоніння світу» професора Д. Рахматуллаєвої; «Узбецьке національне мистецтво портрета» професора Н. Абдуллаєва; «Традиції. Самобутність. Діалог» професора Н. Ахмедової; «Півстоліття трансформації архітектури Узбекистану» професора М. Юсупової; «До історії одягу народів Узбекистану» професора З. Рахімової; «Діалог культур в Узбекистані» доцента Е. Гюль; «Історія скла Центральної Азії давнини і середньовіччя» професора А. Абдуразакова та ін.

За внесок у розвиток та вдосконалення мистецької освіти в Республіці, підготовку висококваліфікованих кадрів у галузі образотворчого мистецтва понад 30 представників професорсько-викладацького колективу були удостоєні вчених звань

доцента, професора. Зокрема, доцентами стали за кафедрами: станкового живопису М. Ташмуратов, Г. Артиков, театрального-декоративного живопису – Б. Ібрагімов, Р. Різамухамедов, Д. Рахматуллаєва; рисунка – Х. Маматова; реклами і промислової графіки – Р. Аюпов книжкової графіки і мініатюри – І. Вахітов, дизайну одягу – В. Чурсіна, суспільних наук – Н. Назаров, У. Утанова; художньої кераміки та реставрації – З. Досметова. Вчене звання професора отримали за кафедрами: станкового живопису, монументального живопису, книжкової графіки і мініатюри, театрального-декоративного живопису – народні художники Узбекистану, академіки Б. Жалолов, Дж. Умарбеков, А. Мірзаєв, А. Ікромжонов, С. Рахметов; Заслужений діяч мистецтв Узбекистану, академік С. Абдуллаєв, Заслужений працівник культури Узбекистану Р. Худойбергана; Заслужений діяч мистецтв Узбекистану Ш. Абдумаліков та ін.

Результатом активізації наукової і творчої роботи серед студентів, а також організаційної роботи з молодими фахівцями інституту стало й те, що найактивніші та найздібніші зі студентів і молодих фахівців виявились переможцями республіканських, міжнародних студентських конкурсів, наукових олімпіад, міжнародних мистецьких проєктів, фестивалів мистецтв. Серед переможців – стипендіати Державної стипендії Президента Республіки Узбекистан Б. Ходжіметов, Ф. Еркабаєва, С. Мухамеджанова; стипендіати Державної стипендії ім. А. Навої О. Ісломов, Ч. Пайзієва, А. Курбанова; учасники Міжнародного симпозіуму скульпторів СНД (Росія, Москва) студенти С. Мухамеджанова, Р. Рахімов,

Е. Комарова, дипломант міжнародного симпозиуму «Бурганов Центр» студент Р. Рахматов (Росія, Москва), викладач кафедри рисунка Р. Норчаєв; дипломант художньої виставки «Київ очима молодих художників країн СНД» (Україна, Київ), викладач кафедри Історії і теорії образотворчого мистецтва Н. Ташпулатова була запрошена на стажування за програмою Нью-Йоркського Університету «Faculty Development programme – 2011–2013»; доцент кафедри Дизайну одягу В. Чурсіна пройшла стажування в Дортмундському Університеті (ФРН); студентка 3 курсу відділення Дизайну одягу І. Сон взяла участь у міжнародному творчому проєкті «Global Fashion Net work Program for the Next Generation» (Корея, м. Сеул) та ін.

Особливо значущим для студентів та викладачів інституту є щорічний традиційний фестиваль мистецтв «Тижень образотворчого мистецтва», який проводиться з ініціативи Академії Мистецтв Узбекистану в переддень святкування Дня Художника. Студенти та викладачі інституту беруть найактивнішу участь у підготовці та проведенні різних конкурсів, художніх виставок, організованих Фондом «Форум культури і мистецтва Узбекистану», таких як «Навкірон Узбекистон», «Келажак овози», «Асрлар садосі», «Тижень моди – Styl. UZ», міжнародного Бієнале дитячого малюнка. Чимало учасників названих мистецьких заходів стали володарями грантів, сертифікатів Фонду «Форум», серед них: С. Пірматов, Ж. Жумаєв, У. Саїдов, Б. Турдієв, М. Бекназарова, М. Сафарова, Т. Чурсіна, Г. Умарова, М. Ікромова, Ф. Хайдарова, Д. Пірмухамедов, М. Бекмуродов, А. Акбаржонова, Б. Турдієв, Н. Ісмілов,

Б. Шокарімов, Ш. Карімжонова.

Традиційні науково-практичні конференції, присвячені актуальним проблемам сучасного вітчизняного і світового мистецтва, які проводяться за безпосередньої участі провідних викладачів кафедри «Історії і теорії образотворчого мистецтва», привертають увагу не тільки студентів, а й молодих фахівців профілюючих кафедр інституту. Збірники матеріалів наукових студентських конференцій, що проводяться в рамках проєкту «ЕГО» під керівництвом доктора мистецтвознавства, академіка АМУ, професора А. Хакімова, викликають широкий інтерес серед студентів та учнів спеціальних мистецьких навчальних закладів, академічних ліцеїв, коледжів, художників, фахівців образотворчого та прикладного мистецтва. Загалом науково-творчий проєкт «ЕГО» став науковим майданчиком для виявлення найталановитіших, найактивніших студентів, які мають глибокий інтерес до наукової роботи з першого року навчання в інституті.

На активізацію та реалізацію планів творчої, духовно-просвітницької, навчально-виховної роботи великий вплив мають громадські організації інституту, до складу яких входять педагоги-наставники, відомі майстри образотворчого мистецтва, громадські діячі, відмінники навчання та старости студентських груп.

Провідні фахівці профілюючих кафедр упродовж років успішно поєднують творчу діяльність з педагогічною роботою. Творчі роботи викладачів кафедр інституту, народних художників Узбекистану, академіків АМУ А. Нура, Р. Міртожієва Б. Джалалова, Дж. Умарбекова, А. Мірзаєва, А. Ікромжонова, С. Рахметова, Й. Турсунназарова,

І. Жабборова, Л. Ібрагімова, Заслужених діячів мистецтв Узбекистану, професорів С. Абдуллаєва, Ш. Абду-малікова, А. Алікулова, Заслуженого працівника культури Узбекистану, професора Р. Худайберганова, заслужених наставників молоді Узбекистану Х. Амінова, М. Ташмуратова, Х. Маматової, Р. Різамухамедова, Г. Артикова та інших викладачів експонуються в багатьох музеях, виставкових залах, картинних галереях Німеччини, Англії, США, Туреччини, Японії, Франції, Чехії, Фінляндії, Малайзії, Кореї, Китаю, а також у музеях та галереях країн СНД.

Нині для забезпечення безперервної багаторівневої системи освіти, керівництвом інституту спільно з Відділом управління навчальними закладами та роботи з обдарованою молоддю АМУ особлива увага приділяється координації навчальних програм зі спеціальних предметів («Рисунок», «Живопис», «Композиція», «Дизайн», «Скульптура», «Художня кераміка», «Графіка», «Реставрація») з навчальними програмами академічних ліцеїв та коледжів. Викладачі інституту діляться багаторічним досвідом педагогічної і творчої роботи, проводять майстер-класи, організовують практичні заняття зі спеціальних дисциплін, спільно розробляють навчально-методичні посібники.

Велика увага в інституті приділяється роботі щодо вдосконалення інтеграції навчального процесу з виробництвом. Розширюються і зміцнюються зв'язки з профільними організаціями, підприємствами та навчальними закладами. При визначенні й затвердженні дипломних проектів студентів бакалаврів, а також тем дисертаційних робіт магістрів інституту, враховуються

пропозиції та побажання фахівців виробництва, конкретних підприємств і організацій, таких, зокрема, як Ташкентський експериментальний керамічний комбінат, Інститут хімії полімерів і фізики при Академії наук Узбекистану, театру Музичної драми ім. Мукімі, творчих об'єднань «Хунарманд», «Тасвірій ойна», «Узбектеатр», Акціонерного товариства «Узбекфільм», Акціонерної видавничої компанії «Шарк» та ін.

Координація виставкової діяльності музеїв, картинних галерей з боку керівництва Академії Мистецтв Узбекистану з виставковою роботою викладачів інституту, багато в чому сприяла організації персональних і тематичних художніх виставок викладачами та студентами інституту в залах Національної галереї образотворчого мистецтва Узбекистану, в Центральному виставковому залі та Меморіальному музеї ім. К.Бехзода АМУ, в Державному музеї мистецтв, Міжнародному караван-сарайї культури ім. І. Хіроями, Ташкентському будинку фото, у Державному музеї історії Узбекистану, в Палаці мистецтв молоді Узбекистану.

Керівництвом інституту на плановій основі здійснюється зміцнення та розширення матеріально-технічної бази інституту, забезпечення навчального процесу необхідним спеціальним навчальним обладнанням (планшети, мольберти для студентів станкового відділення, печі для керамістів, гіпс, пластилін, глина для скульпторів, швейні машини для студентів відділення дизайну одягу і т. ін.). Належна увага приділяється ремонтіві й реконструкції навчальних аудиторій і майстерень, оснащенню їх комп'ютерами, електронними дошками, використанню Інтернету в навчальному процесі, придбанню но-

вих підручників, а також благоустрою території навчальних корпусів та студентського гуртожитку.

Останніми роками активізувалася робота інституту зі зміцнення міжнародних зв'язків у галузі мистецтва та художньої освіти з вищими мистецькими навчальними закладами Німеччини (Дортмундський Університет, філія інституту Гете в Ташкенті), Японії (Університет Сока Гаккай Інтернешнл), України (Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури), Казахстану (Національна Академія мистецтв ім. Т. Жургенова), а також з низкою університетів Кореї – університетами Кеімюнг, Индок, Тегу Хані, Кенг Хі та університету Гачон.

За внесок у зміцнення міжнародних зв'язків у сфері культури, мистецтва, підготовку висококваліфікованих кадрів образотворчого мистецтва чимало викладачів інституту були удостоєні звань – «Почесний академік», «Почесний професор» зарубіжних вишів. Професор кафедри книжкової графіки і мініатюри А. Мірзаєв, професор кафедри монументального живопису Б. Жалалов удостоєні звання «Почесний академік» Російської Академії Мистецтв», професор Дж. Умарбеков – «Почесний професор» Харбінського Комерційного Університету (КНР), а також «Почесний академік» Національної академії мистецтв України, Народний художник Узбекистану Р. Міртожієв «Почесний професор» Шанхайського Університету (КНР), Заслужений працівник культури Узбекистану Р. Худайберганов і Заслужений діяч мистецтв Узбекистану А.Алікулов є Почесними професорами Нанкінського університету (КНР), ректор інституту Х.Амінов удостоєний звання «Почесний професор» На-

ціональної академії образотворчого мистецтва і архітектури (Україна).

Із впровадженням світових технічних інновацій, глобалізацією інтеграційних процесів викладачі, провідні майстри образотворчого мистецтва профільних кафедр інституту, як ніколи відчувають актуальність проблеми збереження традицій національної художньої школи, відродження духовних та загальнолюдських цінностей. У цьому контексті кафедрами Історії та теорії образотворчого мистецтва, Музеєзнавства, Суспільних наук розроблено довгострокові програми в галузі вивчення проблем сучасного національного і світового мистецтва. Визначається актуальність тем випускних робіт бакалаврів, студентських творчих проєктів, тем магістерських дисертацій, удосконалюється методика викладання, у навчальний процес впроваджуються нові технології.

Удосконалення методики викладання живопису, рисунка, скульптури, художньої кераміки, графіки та інших спеціальних дисциплін, ґрунтується на славних традиціях представників минулих поколінь, відомих майстрів образотворчого мистецтва Узбекистану – Ч. Ахмарова, У. Тансікбаєва, А. Абдуллаєва, Р. Ахмедова, Н. Кузібаєва, М. Саїдова, К. Башарова, М. Шіна, Б. Бабаєва та інших художників. На сьогодні, при безпосередньому керівництві Академії Мистецтв Узбекистану в інституті визначено пріоритетні напрямки наукових досліджень, підвищується якість навчального процесу, розширюється виставкова діяльність, створюються нові підручники, навчально-методичні посібники не тільки для студентів інституту, а й для учнів академічних ліцеїв, коледжів.

Важливо відзначити й те, що діяльність Національного інституту

мистецтв і дизайну ім. Камоліддіна Бехода спрямована на закріплення унікальної, національної, традиційної системи виховання «Учитель—учень» («Устоз—шогірд») на основі методики, яка сприяє і зростанню загального науково-творчого потенціалу, підвищенню ролі мистецтва й культури в духовно-моральному вихованні молоді.

Для подальшого реформування сфери освіти особливо важливою стала Постанова Кабінету Міністрів РУ «Про впровадження системи рейтингової оцінки вищих освітніх установ Республіки». Безсумнівно, така форма атестації сприятиме всебічному й об'єктивному аналізу навчальної, науково-дослідної роботи кожного вишу, його наукового потенціалу і можливостей з погляду відповідності високим вимогам сучасного вищого навчального закладу. У цьому плані в інституті розробляються заходи щодо вдосконалення організації навчальної, науково-творчої роботи на кафедрах інституту підвищення якості підготовки фахівців у галузі образотворчого мистецтва та дизайну.

Одним з механізмів підвищення якості навчального процесу, наукового потенціалу є проведення конкурсів на заміщення вакантних посад на кафедрах інституту. Щоправда, за останні роки було прийнято чимало положень, наказів Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти Республіки, в яких відображені сучасні вимоги не тільки щодо якості викладання, а й нові вимоги до самої особистості викладача (знання комп'ютера, іноземної мови, використання нових технологій у навчальному процесі). При цьому слід зауважити, що іноді конкурси на заміщення вакантних посад мають формальний характер, а чимало положень, що стосуються конкурсу,

виходячи з вишевикладених сучасних вимог, морально застаріли.

Активна діяльність фахівців і керівників навчальних відділень Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти в режимі «on-line», організація селекторних нарад безпосередньо з провідними фахівцями вишів з найактуальніших проблем освіти, детального роз'яснення нових положень, указів Міністерства сприяють координації планів роботи проректорів, деканів, завідувачів кафедр, підвищують відповідальність членів Вченої ради інституту за кожне прийняте рішення. Необхідно відзначити й те, що особливо актуально і своєчасно прозвучала на одній з останніх грудневих селекторних нарад пропозиція про зміну назви «Вчена рада вищого навчального закладу».

Провідних фахівців, членів Вченої ради інституту нерідко бентежили питання, включені до порядку денного, що не мали прямого відношення до наукової або навчально-методичної роботи (наприклад, питання про організацію та активізацію роботи спортивних секцій в студентському гуртожитку, річні звіти відділів Маркетингу, Фінансового, питання про енергозбереження, про фінансування робіт з облагороджування та озеленення території навчальних корпусів тощо), хоча саме ці організаційні питання і є чи не найважливішими економічними та організаційними проблемами вишу. У цьому випадку, пропозицію про найменування «Рада вищого навчального закладу», як вищого органу інституту повною мірою відповідає заходам, за якими приймаються окремі рішення Ради, що стосуються не тільки наукової та навчально-методичної сфери, а й організаційної, духовно-просвітницької

та виховної роботи серед студентів, а також питань економіки, життя і побуту студентів інституту.

На даний час, у зв'язку з виходом Указу Президента РУ І.Карімова «Про подальше вдосконалення системи підготовки та атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації» в інституті проводяться організаційні заходи щодо реформування методів роботи, пов'язаних із впровадженням нових положень при затвердженні тем науково-дослідних робіт здобувачів, з урахуванням критичних зауважень членів експертної комісії, а також пропозицій наукових керівників, ведуться роботи з організації інституту старших наукових співробітників і здобувачів.

Незважаючи на певні успіхи, досягнуті останнім часом інститутом

щодо поліпшення організації навчального процесу, активізації наукової, творчої та духовно-просвітницької роботи, зміцнення міжнародних зв'язків з профільними вузами зарубіжних країн, професорсько-викладацький колектив, Вчену раду, громадські організації інституту чекає велика робота з удосконалення якості викладання, підвищення наукового потенціалу, інтеграції навчального процесу з виробництвом, забезпечення і застосування нових технологій, своєчасної та якісної реалізації положень і указів, розроблених Міністерством вищої і середньої спеціальної освіти Республіки Узбекистан, Академією Мистецтв Узбекистану, спрямованих на подальше реформування і вдосконалення вищої освіти, в тому числі і вищої спеціальної художньої освіти у нашій країні.

О РЕФОРМИРОВАНИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

Халбуви Акбарова

Аннотация. В статье рассмотрено современное состояние академического художественного образования в Республике Узбекистан на примере Национального института искусств и дизайна им. Камолитдина Бехзода в Ташкенте. Подан анализ становления национального художественного образования за последние годы и определен вклад ряда узбекских художников-педагогов в художественно-образовательный процесс.

В научный обиход введены некоторые материалы из новейшей истории изобразительного искусства Узбекистана.

Ключевые слова: академическое образование, художественная школа, педагогика.

ON REFORMATION OF HIGHER EDUCATION IN REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Halbuvi Akbarova

Annotation. The article discusses the current situation with academic education in Republic of Uzbekistan, evidence from Kamoliddin Bekhzod National Institute of Arts and Design, Tashkent. The discussion includes recent history of the national system for artistic training in Uzbekistan as well as a review of the input by a range of Uzbek artists as instructors. The discussion introduces a number of materials on modern history of fine art in Uzbekistan.

Key words: academic education, artistic school, pedagogics.